

Лекція 8. Актуальні проблеми олімпійського руху.

Політизація та ідеологізація олімпійського спорту.

Олімпійські ігри та тероризм.

Бойкоти Олімпійських ігор.

Боротьба з расизмом в олімпійському спорті.

Олімпійський спорт і економіка: історія і сучасність.

Економічні програми МОК.

Політика і олімпійський спорт

Політична, культурна та економічна експлуатація Олімпійських ігор має давню історію, яка своїм корінням походить з цивілізацій Давньої Греції та Давнього Риму. У сучасному світі ці процеси стали ще більш всеосяжні, особливо – в останні десятиріччя, які можливо охарактеризувати, як епоху глобалізації багатьох явищ. В цих умовах сучасний олімпійський спорт не тільки став однією з сфер міжнародного співробітництва у рамках єдиної системи, але й надав багатьом країнам, в тому числі і невеликим, можливість стати рівноправними учасниками однієї з найбільш популярних сфер діяльності світового товариства.

Втім спорт, як частина суспільного життя може існувати тільки у тісному зв'язку зі всією політико-економічною системою суспільства.

Концепція «спорт – поза політикою», яка нібито була актуальна на початку ХХ століття вже давно не відповідає дійсності. Адже навіть тоді керівники олімпійського руху на словах відокремлюючи спорт від політики, на ділі намагались використовувати його для укріплення миру та взаєморозуміння між народами. Існує думка, що така концепція керівникам олімпійського спорту була потрібна перш за все для того, щоб зробити олімпійський рух широким міжнародним явищем. Тому необхідно було залишатися у стороні від політичних амбіцій урядів різних країн, спиратися на інтернаціональні інтереси, а для цього потрібно було зберігати хоча б видимість нейтралітету спорту по відношенню до гострих політичних проблем, які вже тоді існували в світі.

Але вже при підготовці до перших Олімпійських ігор сучасності яскраво виявилася їх політизація. Зокрема, як на стадії підготовки, так і на стадії проведення Ігор, протиборство тих, хто виступав за проведення Олімпіади в Афінах, з тими, хто був проти цієї ідеї, призвело до серйозної політичної кризи в країні і змусило піти у відставку одного з найбільш активних противників Олімпіади у грецькій столиці, прем'єр-міністра Трикупіса.

Після Першої світової війни Кубертен спробував огородити олімпійський рух від впливу політики. Однак члени МОК, які представляли

країни–переможці, наполягли на виключенні з олімпійського руху країн, перш за все Німеччини та Австрії та Угорщини, які на їх думку розв'язали цю війну.

Саме через цю причину Олімпійські ігри 1920 року, що повинні біли пройти в угорському Будапешті були перенесені у бельгійський Антверпен. І тільки у 1928 році спортсмени цих країн змогли приймати участь в олімпійських змаганнях. Ще більш тривалим було відлучення від олімпійського спорту спортсменів Радянського Союзу. Втім, в ті часи керівництво СРСР, через політичні та ідеологічні причини, і само відповідало МОКу відкритою зневагою, в наслідок чого радянські спортсмени декілька десятиліть не мали змоги виступати на олімпійських форумах.

Та найбільш класичний приклад залежності спорту від політики – Берлінська олімпіада 1936 року, коли спорт та самі Ігри були використані гітлерівським режимом у політичних та націоналістичних цілях. Вся система підготовки та проведення Ігор, а також зимової Олімпіади, яка теж того року пройшла у Німеччині, повинна була сприяти затвердженню ідей фюрера, обґрунтуванню переваг арійської раси, розповсюдженню системи фізичного виховання нації. Саме задля пропаганди цих ідей була започаткована естафета олімпійського вогню, яка повинна була символізувати зв'язок німецької нації з героями давно минулих днів.

Неоднозначний характер носила і олімпійська присяга, що проголосила XI Ігри – *Іграми нової ери*. До розпаду шовіністичних настроїв багато зробили і радіокоментатори, що вели репортажі на мові військових кореспондентів. Мілітаристський характер Ігор виявлявся і у великій кількості солдат у формі, що знаходилися на всіх спортивних об'єктах, а також велика кількість нацистських знамен.

Використання олімпійського спорту для пропаганди націоналістичної політики потрапило у літературу та мистецтво. Та, напевно найбільш показовим у цьому відношенні став замовний фільм «Олімпія» відомого та безумовно талановитого режисера Лені Ріфенштала, прем'єра якого відбулася у 1938 році в день народження Гітлера. Весь зміст цього яскравого та видовищного фільму носить яскраво виражений пропагандистський характер. Через нього проведена думка, що олімпійська ідея за своєю суттю є мілітаристською, а кожний вид змагань коментувався у термінах «боротися», та «перемогти».

З виходом на олімпійську арену спортсменів СРСР та інших соціалістичних країн Ігри перетворилися у змагання між політичними системами, стали важливою зброєю «холодної війни». Перемоги та поразки на Олімпійських іграх стали свого роду барометром, що відображає здоров'я чи нездоров'я тієї чи іншої політичної системи.

Найбільший вплив політики на олімпійський спорт проявився у ідеологічному протиборстві між СРСР та США, ФРН та НДР, США та Кубою.

Намір довести за допомогою спорту та успіхів на олімпійській арені переваги той чи іншої системи, призвело до того, що в дію пускалися засоби, що повністю деформували природу спорту та рушили ідеали олімпізму.

Спортсмени СРСР, як відомо вийшли на міжнародну арену тільки після Другої світової війни, і звісно їм було важко відразу розраховувати на перемоги. Адже країні треба було заліковувати післявоєнні рани, відновити старі та збудувати нові спортивні споруди, підготувати організаційні та тренерські кадри, налагодити чітку підготовку висококваліфікованих спортсменів. Однак вище керівництво країни вже відразу вимагало перемог, і тоді спортивне керівництво на кожний виїзд за кордон, вимушене було давати письмову гарантію успішного виступу. Для того, щоб форсувати рівень майстерності спортсменів у 1945 році уряд Радянського Союзу прийняв рішення о преміях для атлетів які здобували перше місце та встановлювали світові рекорди. Після вступу у 1951 році Радянського Союзу в олімпійський рух, ця практика продовжувала існувати.

Контроль зі сторони партії та держави за спортом вищих досягнень в СРСР у значному ступеню не тільки вплинув на характер виступів радянських спортсменів та історії проведення післявоєнних Олімпіад, але й став катализатором подальшого залучення політики в спорт та використання Олімпійських ігор в ідеологічних цілях урядами багатьох країн. Поразка на них прирівнювалася до великих політичних поразок, а перемоги напряду пов'язувалися з перевагами політичної системи.

У США особливо яскраво процес політизації олімпійського руху став проявлятися після 1976 року, коли на Олімпіаді у Монреалі американці у загальному заліку поступилися не тільки збірній Радянського Союзу, але й команді НДР. Це змусило американську адміністрацію взяти під контроль процес підготовки та виступу команди США в Олімпійських іграх. Однак ще на початку ХХ століття, коли спортсмени США вигравали майже усі Олімпіади, американська преса висувала ідею, що держава може визнаватися переможцем, та ввела систему підрахунку очок на Іграх, яку МОК щоправда відказувався офіційно признавати.

Аналізуючи зв'язок політики та олімпійського спорту, можливо виділити декілька напрямків його використання у політичних цілях.

Перший напрямок пов'язаний з тим, що зі зміною збільшення популярності спорту у сучасному світі, підвищення інтересу широких верств населення до спортивних зірок, керівники держав та урядів, для збільшення своєї популярності приділяють йому все більше уваги. Наприклад, вже багато років до передвиборчих кампаній кандидатів у президенти США активно долучаються відомі спортсмени. Існує думка, що саме бойкот Олімпіади 1980 року у Москві американським урядом, у великій мірі сприяв поразці в кінці року на виборах президента на другий термін Джимі Картера. І, навпаки, перемога Рональда Рейгана у 1984 році, не в останню чергу відбулася через

успішний виступ американців на Іграх у Лос-Анджелесі. На протязі багатьох років олімпійський спорт знаходився у зоні підвищеної уваги Еріха Хонеккера – у НДР, Фіделя Кастро – на Кубі та ін.

Другий напрямок – це бажання урядів різних країн отримати право на проведення престижних міжнародних змагань, перш за все Олімпійських ігор, з ціллю пропаганди економічних успіхів та досягнення політичного визнання, якого не вдається домогтися іншими способами.

Особливо яскраво це проявилось під час проведення Ігор 1936 року у Берліні, коли фашистський режим використовував Олімпіаду для демонстрації переваги німецької нації.

Яскраво виражену політичну та ідеологічну направленість мали Ігри 1964 року в Токіо, коли країна намагалася використовувати олімпійські змагання, щоб продемонструвати досягнення країни у демократизації, економіці, культурі та науці, що мало сприяти процесу швидкого виходу держави з політичної та економічної ізоляції. Ще більш виражену політичну та ідеологічну направленість мали Ігри 1980 року у Москві та 1984 року у Лос-Анджелесі. Атмосфера їх підготовки та проведення багато в чому була підпорядкована інтересам різних систем та ідеологій.

Можливо привести немало і інших прикладів, коли розвиток спортивних контактів напряму був пов'язаний з політичним визнанням держави. Так ще до Першої світової війни Богемія (зараз Чехія) та Фінляндія, що входили у склад Австро-Угорської та Російської Імперій відповідно, намагалися приймати участь у Олімпійських іграх самостійними командами. Довгий час право виступати окремою командою добивалася Німецька Демократична Республіка, яка після спільних виступів у 1952-1964 роках з іншою німецькою командою – ФРН, починаючи з Ігор 1968 року здобула це право. До речі, НДР, як ніяка інша країна, використовувала олімпійський спорт як потужний інструмент міжнародної та внутрішньої пропаганди. Цьому сприяли і її успіхи на Олімпіадах, коли неодноразово вони займали перше, друге та третє місця у Командному заліку.

Третій напрямок пов'язаний з широкомасштабним використанням спорту та Олімпійських ігор для підвищення авторитету різних країн у світовому співтоваристві. Тут перш за все треба виділити тенденцію, згідно якої досягнення на Олімпійських іграх пов'язували з ефективністю політичної та економічної системи тієї чи іншої країни, з її досягненнями у науці, культурі, освіті. І, хоча ця залежність простежувалась не завжди, прагнення використовувати спорт у якості фактору, що відображає політичний, економічний та культурний рівень країни, простежувалось досить виразно.

Це стосується практично всіх країн світу – СРСР, США, Німеччини, Франції, Великої Британії, країн, що розвиваються. Та особливо у цьому сенсі слід відзначити Китайську Народну Республіку, яка не тільки успішно провела

Олімпійські ігри 2008 року, Зимові ОІ 2022р., а й досягла останнім часом значного прогресу у виступах своїх спортсменів на Олімпіадах.

Четвертий напрямок пов'язаний з використанням спорту для демонстрації самостійної внутрішньої та зовнішньої політики або ж для демонстрації свого впливу на політику інших країн.

У цьому напрямку перш за все слід відзначити нав'язування іншим країнам думки керівництва США з приводу бойкоту Олімпіади 1980 року у Москві, прагнучі досягти їх підтримки. І багато хто, включаючи такі країни як Канада, Японія, ФРН, Італія не змогли протистояти цьому тиску. Проте були і інші. Президент Франції Валері Жискар д'Естен проігнорував думку Сполучених Штатів, і атлети його країни не були позбавлені права приймати участь в Іграх. Така ж ситуація склалася і через чотири роки.

Керівництво Радянського Союзу нав'язало свою волю з приводу бойкоту Ігор у Лос-Анджелесі таким країнам як НДР, Угорщина, Польща, Чехословаччина, Болгарія. Та і цього разу були й такі, хто у цьому питанні проявив незалежність. Так спортсмени Румунії та Югославії отримали змогу приймати участь у Олімпіаді.

П'ятий напрямок – широко розповсюджена практика бойкотів великих міжнародних змагань, з ціллю політичного тиску, дискредитації політики країни, привернення уваги світового співтовариства до проблем сучасного світу.

Шостий напрямок охоплює поодинокі випадки використання Олімпійських ігор політичними організаціями та окремими представниками для привертання уваги світового співтовариства до окремих фактів, процесів та явищ, що відбуваються у світі. Наприклад, під час Олімпіади у Мехіко у 1968 році чорношкірі американські спортсмени виразили протест проти расової дискримінації у їхній країні. Політичний окрас носила і терористична акція організації «Чорний вересень» проти ізраїльських спортсменів під час Ігор у Мюнхені у 1972 році.

Безумовно і у подальшому політичні процеси, які відбуваються останні тридцять років у Європі та світі – розпад СРСР, Чехословаччини та Югославії, об'єднання Німеччини, суттєве розширення за рахунок нових членів Європейського союзу, буде впливати на олімпійський рух. Також не для кого не є секретом зростаючий авторитет у світі країн, що розвиваються, та, особливо, - Китаю. Не до кінця вирішеним є і питання з апартеїдом у ПАР.

Зрозуміло, поняття «спорт» і «політика» не можуть бути відокремленими одне від одного, але спорт повинен бути спрямованим не на розв'язування неприязні, а на взаєморозуміння, мир та дружбу між народами.

Еволюція Олімпійського руху в ХХ і ХХІ столітті призвела до певних змін в Олімпійських іграх. Ці зміни включають, зокрема, створення зимових Ігор, Параолімпійських ігор для спортсменів з інвалідністю, а також Юнацьких Олімпійських ігор для неповнолітніх спортсменів. МОК був

змушений адаптуватися до економічних і політичних змін та технологічних реалій ХХ століття. У результаті Олімпійські ігри змістилися від чисто любительського спорту, як це передбачалось Кубертенем, до участі професійних спортсменів. Зростання значення засобів масової інформації створило проблеми корпоративного спонсорства та комерціалізації Олімпійських ігор. Світові війни призвели до скасування Ігор у 1916, 1940 і 1944 роках. Бойкотування деякими країнами Ігор під час холодної війни призвело до обмеженої репрезентативності Ігор у 1980 і 1984 роках.

Чому олімпійське перемир'я — лише красива мрія?

4 лютого 2022р. в Пекіні розпочалися XXIV зимові Олімпійські ігри, де за медалі змагалися майже 3 тис. спортсменів з 91 країни. Однак США, Велика Британія, Канада, Японія та ще кілька країн оголосили дипломатичний бойкот змагань. На знак протесту проти порушення прав уйгурів у Китаї перераховані держави відмовилися направляти урядові делегації до Пекіну.

Прикута була увага до Олімпіади і в Україні. І не тільки зі спортивних міркувань. Так, агентство Bloomberg повідомляло, що президент КНР Сі Цзіньпін міг попросити Володимира Путіна відкласти можливе вторгнення в Україну на час проведення Олімпіади. І в Пекіні, і в Москві цю інформацію спростували.

Водночас командувач української Операції об'єднаних сил Олександр Павлюк в інтерв'ю The Times заявив, що оскільки завершення Олімпіади і спільних навчань Білорусі і РФ припадає на 20 лютого, ця дата у командування викликає занепокоєння, і недаремно, як виявилось 24 лютого 2022р.!

Все це підтверджує, що Олімпійські ігри за останні 127 років не вдалося відділити від політики.

Війни проти спорту

«В «золотий вік» діяло олімпійське перемир'я і усі воєнні дії припинялися на період Ігор, а через дві тисячі років ми зупиняємо Ігри і продовжуємо наші війни». Ці слова сказав Евері Брендедж, голова Міжнародного олімпійського комітету, напередодні змагань 1956 року в Мельбурні. Далі у своєму виступі він продовжував говорити про те, що олімпійський рух не володіє ані грошима, ані вояками, щоб зупинити конфлікти, однак може подати гарний приклад політикам, щоби ті прийняли принципи чесної гри та перестали вирішувати суперечки зі зброєю в руках.

Схожими міркуваннями керувався і П'єр де Кубертен - «батько» сучасних Олімпійських ігор. Французький барон вважав, що міжнародні спортивні змагання зможуть об'єднати людей різних національностей та поглядів, сприятимуть гармонійному розвитку людства і з часом замінять собою війни.

Тим паче, що в історії існував приклад миротворчого впливу олімпійських змагань. У Стародавній Греції, в «золотий вік», про який згадував Брендедж, на період Ігор держави-поліси мали дотримуватися

перемир'я та припиняти воєнні дії. Щоправда, ще в ті часи це правило неодноразово порушували. Не змінилася ситуація і в новітню добу.

В 1916 році Олімпіада мала пройти в Берліні. Однак в 1914-му спалахнула Перша світова війна і змагання скасували. Кубертен та його колега з Німеччини Карл Дієм, який відповідав за підготовку Ігор, записалися до протиборчих армій. Олімпійський стадіон в Берліні, тільки-но відкритий в 1913 році, спочатку перетворили на військовий шпиталь, а потім зробили ареною для спортивних змагань німецьких солдатів. Одна з дисциплін передбачала біг з перешкодами на 60 м з легким кулеметом в руках.

Ситуація повторилася із початком Другої світової, через яку скасували літні та дві зимові Олімпіади, заплановані на 1940 та 1944 роки. Щоправда, і найкривавіша війна в історії людства не змогла здолати олімпійського руху.

1940 року в німецькому концтаборі поблизу Нюрнберга пройшли підпільні «Олімпійські ігри». Змагання для полонених солдатів з Бельгії, Франції, Польщі, Англії, Нідерландів та Югославії допоміг організувати німецький фельдшер. Військовополонені змагалися у п'яти дисциплінах — наприклад, у стрибках у довжину через невеликий рів з водою.

Ще одні «Олімпійські ігри» для полонених пройшли в липні 1944 року в нацистському таборі біля Вольденберга (сучасне містечко Добегнев у Польщі) — цього разу з дозволу адміністрації. Участь у змаганнях, які тривали 21 день, взяли 369 ув'язнених. Переможцям навіть видали дипломи та картонні медалі.

Спортивна команда військовополонених у Вольденберзі, 1941 рік

У січні 1945 року із наближенням радянської армії нацисти вирішили перегнати полонених в інший табір. Піший марш у зимову погоду пережили лише 300 з приблизно 6000 бранців.

По завершенню Другої світової через війни Олімпіади більше не скасовували, однак повністю забезпечити їхнє мирне проведення так і не вдалося.

27 серпня 1968 року в Мехіко за 10 днів до відкриття Олімпіади поліція та військові відкрили вогонь по студентській демонстрації. Загинули близько 200 осіб. Спочатку влада поклала провину на снайперів-провокаторів, які нібито спровокували сили безпеки, однак проведене через 30 років розслідування з'ясувало, що у ролі провокаторів насправді виступили бійці Олімпійської бригади — загону спецпризначенців, створеного для охорони порядку під час змагань.

На наступній літній Олімпіаді 1972 року в Мюнхені теж трапилася кривава трагедія. Тоді в результаті нападу палестинських терористів загинули 11 членів ізраїльської команди.

Бойкоти та заборони

Попри те, що Кубертен та його наступники усіляко підкреслювали аполітичний характер Олімпіад, відокремити спортивні змагання від політики так і не вдалося.

На літні Ігри 1920 року в Антверпені не допустили радянську Росію, а також країни, звинувачені в розв'язуванні Першої світової, — Німеччину, Австрію, Болгарію та Туреччину. З тих же причин пропустили Олімпіаду 1948 року в Лондоні Німеччина та Японія.

1952, Літні Олімпійські ігри, Гельсінкі. Вперше в історії на Ігри потрапила команда СРСР. (Востаннє росіяни виступали у 1912 році). До змагань приєдналися також Японія та Західна Німеччина. НДР відмовилась. Холодна війна набирала обертів.

Одночасно деякі країни з політичних міркувань відмовлялися від участі у змаганнях. *Перший масовий бойкот загрожував літній Олімпіаді 1936 року в Берліні.* Після того як в 1933 році до влади в Німеччині прийшли нацисти, Американський атлетичний союз ініціював перенесення Ігор до іншого міста. Згодом з аналогічними закликами виступили спортсмени та преса в інших країнах, які стверджували, що антисемітська та расистська ідеологія суперечать ідеалам олімпійського руху.

Нацисти у відповідь організували пропагандистські тури для Кубертена та Брендеджа (на той момент голови Національного олімпійського комітету США). В результаті перший у виступі по радіо відкрито вихваляв Гітлера, а другий назвав заклик до бойкоту «єврейсько-комуністичною змовою».

Врешті Ігри в Берліні пройшли з великим розмахом, що мав продемонструвати велич нацистського режиму.

Проте в післявоєнний період масовий бойкот увійшов у практику.

1956, Літні Олімпійські ігри, Мельбурн. Ця Олімпіада відзначилась одразу трьома бойкотами: Китай відмовився від участі на знак протесту визнання Комітетом Тайваню; Єгипет, Ірак і Ліван виступили проти

вторгнення Ізраїлю на Синайський півострів; Іспанія, Швейцарія та Нідерланди бойкотували радянське вторгнення до Угорщини.

1960, Літні Олімпійські ігри, Рим. Це була остання Олімпіада за участі Південної Африки. Комітет відсторонив країну від змагань через політику апартеїду. Заборона тривала 30 років.

В 1964 році МОК ініціював ізоляцію збірної Південноафриканської республіки через несумісність політики апартеїду з олімпійським рухом, який забороняє будь-які форми дискримінації. Лише в 1992 році спортсменів з ПАР допустили до Ігор.

1968, Літні Олімпійські ігри, Мехіко. Дуже турбулентний рік: вбивство Мартіна Лютера Кінга; президента Кеннеді; вторгнення СРСР у Чехословаччину; В'єтнамська війна. За 10 днів до Олімпіади відбулась ще й і масова різанина мексиканських студентів, які вийшли на протест проти авторитарного уряду.

Під власним прапором вперше виступили спортсмени НДР.

Томмі Сміт та Джон Карлос, відповідно золотий та бронзовий медалісти, виступили проти расизму в США, салютувавши Чорній владі під час національного гімну. Після цього спортсменів відсторонили і відправили додому.

1972, Літні Олімпійські ігри, Мюнхен. Палестинські терористи з угруповання "Чорний вересень" вбили 11 членів ізраїльської команди.

У 1976 році Ігри в Монреалі проігнорували 28 африканських країн. Так вони висловили протест щодо участі у змаганнях збірної Нової Зеландії, команда з регбі якої всупереч оголошеному спортивному бойкоту їздила на змагання до ПАР.

Тайвань відмовився від участі після того, як Китай вимагав від приймаючої Канади не пускати тайванців на змагання.

Пік політизації Олімпійських ігор припав на змагання в Москві та Лос-Анджелесі. Спочатку **в 1980 році** до СРСР на знак протесту проти введення радянських військ до Афганістану відмовилися їхати 64 країни на чолі з США. Щоправда, 16 з них дозволили спортсменам поїхати на Ігри в індивідуальному порядку.

В 1984 році СРСР та 13 його союзників відповіли бойкотом змагань в США — під формальним приводом, що американська влада не надала гарантій безпеки їхнім спортсменам.

У 1988 році Північна Корея, Ефіопія, Нікарагуа і Куба прийняли рішення бойкотувати Ігри у Сеулі в знак солідарності з КНДР, яка була не згодна з політикою оргкомітету, що не захотів частину змагань провести на її території.

1992, Літні Олімпійські ігри, Барселона. Перша Олімпіада з часів падіння Берлінської стіни та закінчення Холодної війни. Естонія, Латвія та Литва відправили на змагання команди. Решта країн колишнього СРСР взяли

участь як об'єднана команда. Вперше з 1964 року під одним прапором вийшли німці. Ну і нарешті скасували заборону на участь Південної Африки.

1996, Літні Олімпійські ігри, Атланта. Через вибух саморобної бомби, що трактують як терористичний акт, отримали поранення 110 глядачів. Ще двоє загинули.

2008, Літні Олімпійські ігри, Пекін. Проходили на тлі гніву правозахисних груп. Останні вважали, що рішення Комітету провести Олімпіаду в Китаї свідчить про легітимізацію репресій уряду.

2014, Зимові Олімпійські ігри, Сочі. Грузія закликала до бойкоту в знак протесту проти Росії у війні в Південній Осетії та Абхазії. Тим не менш, грузинські спортсмени таки приїхали на змагання.

2016, Ріо-де-Жанейро. Південний Судан і Косово дебютували на Олімпійських іграх. У жовтні 2015 року збірну Кувейту відсторонили від участі вдруге за п'ять років через втручання уряду у справи НОК. У листопаді 2015 року IAAF відсторила збірну Росії з легкої атлетики від всіх міжнародних змагань, включаючи Олімпійські ігри 2016 після звіту Всесвітнього антидопінгового агентства.

2018, Зимові Олімпійські ігри, Пхенчхан (уезд в провінції Канвондо, Южная Корея.) Комітет прийняв рішення заборонити участь російської команди через допінговий скандал. Прапор Росії не покажуть на церемонії відкриття, не грав і національний гімн.

Зрештою, Комітет погодився допустити до Олімпіади "чистих" російських спортсменів. "Чисті" росіяни виступали у нейтральній формі та під нейтральним прапором.

Літні Олімпійські ігри 2020: 24 березня 2020 року Міжнародний Олімпійський Комітет (МОК), після наради Прем'єра Японії Сіндзо Абе та голови МОК Томаса Баха, ухвалив рішення про перенесення Олімпійських ігор з 2020 на 2021 рік через пандемію коронавірусу. Незважаючи на зміну дати проведення, XXXII Олімпійським іграм залишили назву «**Токіо-2020**» (з 21 липня по 8 серпня 2021 року). Станом на 22 липня 2021, серед спортсменів було зафіксовано 12 випадків захворювання. Загалом у 87 осіб, що беруть участь у організації або проведенні Олімпіади, було виявлено коронавірус.

Зимові Олімпійські ігри 2022, Пекін. США, Велика Британія, Канада, Японія та ще кілька країн оголосили дипломатичний бойкот змагань на знак протесту проти порушення прав уйгурів у Китаї. Проте бойкот не стосується самих збірних: спортсменів, тренерів та інших членів команд. Станом на 31 січня, кількість хворих на COVID-19 на Олімпіаді в Пекіні сягнула 119, а з 2 по 5 лютого 2022р. позитивним виявився тест у трьох українських олімпійців і трьох членів їх команди.

Олімпійське перемир'я

Із завершенням холодної війни масовий бойкот пішов у минуле. А в 1992 році МОК запропонував відновити традицію олімпійського перемир'я —

припиняти усі воєнні дії з сьомого дня до початку і до сьомого дня після завершення Ігор.

В 1993 році цю ініціативу своєю резолюцією підтримала Генеральна асамблея ООН. І з тих пір приймає аналогічні документи що два роки — перед кожною літньою та зимовою Олімпіадами.

Проте підтримка резолюцій не означає, що їх будуть обов'язково виконувати.

Так, 8 серпня 2008 року, в перший день літньої Олімпіади в Пекіні, Грузія розпочала військову операцію із «відновлення конституційного порядку» в Південній Осетії. Тоді Росія використала наступ на сепаратистів як привід для військового вторгнення до Грузії. А в 2014 році російські «зелені чоловічки» почали операцію з окупації Криму на четвертий день після завершення зимових Ігор у Сочі — коли ще діяло олімпійське перемир'я.

А 24 лютого 2022р. теж на 4-й день після закінчення Зимової Олімпіади в Пекіні Росія скоїла повномасштабне вторгнення в Україну!

«Спорт може бути потужним інструментом підтримки соціальної згуртованості та таких значущих цінностей, як чесна гра, взаємна повага та терпимість. Але іноді й у цій сфері можуть процвітати расизм та расова дискримінація. Справжня Загальнополітична рекомендація має на меті допомогти країнам-членам Ради Європи боротися з расизмом та расовою дискримінацією у всіх галузях спорту, включаючи професійний та аматорський, його індивідуальні та командні види, а також у будь-якій діяльності у зв'язку зі спортом, на спортивних майданчиках та за їх межами.»(ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ У БОРОТБІ З РАСИЗМОМ І НЕТЕРПИМІСТЮ (ЕКРН).

Загальнополітична рекомендація ЕКРН №12:

ОСНОВНЕ ПОСЛАННЯ

- **Країни повинні забезпечувати створення рівних можливостей занять спортом для всіх громадян та протидіяти расизму та расовій дискримінації у цій сфері.**
- **Країнам слід створювати та очолювати об'єднання проти расизму у спорті за участю місцевих органів влади, спортивних федерацій та клубів, спортсменів, тренерів, суддів, клубів уболівальників, асоціацій представників меншин, НУО та засобів масової інформації.**

Боротьба з апартеїдом в спорті

На протязі багатьох років державною політикою у Південно-Африканській Республіці був апартеїд – «роздільний розвиток» расових і національних груп, які населяли цю країну.

Проблема апартеїду в спорті ПАР має давню історію. Вже на початку ХХ століття вся система спорту в цій країні знаходилась під контролем білої меншості. Її спортивні федерації, створені тільки для “білих”, були визнані більшістю міжнародних федерацій.

У 50-ті роках на державному рівні у ПАР були визначені основні принципи розвитку спортивного руху в країні:

- спортивний рух білого і кольорового населення ПАР організується роздільно, а між расові змагання в межах країни заборонені;
- спортивні організації кольорового населення ПАР повинні бути позбавлені можливості отримати міжнародне визнання, кольорові спортсмени не можуть нарівні з білими брати участь у найкрупніших міжнародних змаганнях.

З отриманням африканськими країнами незалежності політика апартеїду почала викликати шалений протест не тільки в країнах Африки, але й в усьому світі. Першим реальним кроком у боротьбі з апартеїдом у спорті стало виключення у 1956 році Південно-африканської федерації настільного тенісу з Міжнародної федерації настільного тенісу. У 1961 р. ФІФА вилучила із своїх рядів Південно-африканську футбольну федерацію.

У зв'язку з тим, що представники корінного населення цієї країни були позбавлені можливості брати участь в ОІ, МОК позбавив ПАР права брати участь в ОІ 1964 і 1968 р.р., а в 1970 р. зовсім виключив НОК ПАР з олімпійського руху.

Ситуація, що склалася в спорті у ПАР в 70-х роках, примусила Генеральну Ассамблею ООН 14 грудня 1977 р. прийняти Міжнародну декларацію проти апартеїду в спорті.

Виконання резолюцій ООН міжнародними спортивними організаціями і країнами поступово привели до ізоляції ПАР на міжнародній арені.

Спроби ПАР вийти з ізоляції у сфері спорту не залишалися поза увагою і викликали бурну реакцію світової громадськості.

Дії режиму ПАР, деяких МСФ, окремих спортсменів і тренерів, які підтримували спортивні контакти з ПАР, вимусили Генеральну Асамблею ООН 10 грудня 1985 р. прийняти і відкрити для підписання й ратифікації Міжнародну конвенцію проти апартеїду в спорті, в якій відмічалось:

- апартеїд є злочином, порушенням принципу міжнародного права, цілей і принципів Статуту ООН;
- апартеїд й надалі існує в спорті й суспільстві в цілому в ПАР, а так звані реформи не призвели до будь-яких суттєвих змін;
- необхідно забезпечити безумовну підтримку олімпійського принципу недопущення будь-якої дискримінації на базі расової, релігійної або політичної належності, єдиним критерієм повинні бути спортивні показники;

- необхідно забезпечити міжнародну узгодженість в області ізоляції расистського режиму ПАР у сфері міжнародного спорту.

Комісія ООН проти апартеїду в спорті протягом 1988-1991р.р. провела велику роботу, скеровану на недопущення спортивних контактів з ПАР.

Демократичні процеси, що почалися в ПАР наприкінці 80-х років були розвинені у 90-ті роки, дозволили президенту МОК Х.А.Самаранчу висловити припущення про можливість участі спортсменів ПАР в Іграх XXV Олімпіади в Барселоні. МОК висунув цілий ряд умов, виконання яких могло дозволити відновити ПАР в олімпійському русі.

Діяльність ООН з боротьби проти апартеїду і підтримані світовою громадкістю постійні зусилля МОК, МСФ і НОК більшості країн сприяли суттєвим змінам ситуації в ПАР.

97-а сесія МОК улітку 1991 р. у Бірмінгемі, після доповіді комісії “Апартеїд і олімпізм” довірила прийняття рішення про відновлення НОК ПАР виконкому і президенту МОК, які допустили спортсменів ПАР до ОІ 1992 р. в Барселоні.

Економічні основи олімпійського спорту

Розширення масовості олімпійського руху, постійне зростання витрат на будівництво й утримання сучасних спортивних споруд, зростаюча кількість змагань, необхідність будівництва сучасних навчально-тренувальних центрів, ускладнення спортивного обладнання й інвентарю і таке інше – все це вимагало і вимагає пошуку значних фінансових вкладень.

У середині 70-х років багато керівників спортивних організацій західних країн побачили, що їх уряди недостатньо підтримують спорт вищих досягнень. Вони почали пошуки альтернативних джерел його фінансування, що й стало причиною інтенсивної комерціалізації спорту.

Крім традиційних джерел фінансування спорту – власних доходів спортивних організацій (членських внесків, коштів від продажу білетів на змагання тощо) і державних субсидій, пов'язаних головним чином з будівництвом спортивних споруд, проведенням крупних змагань і наданням допомоги у підготовці спортсменів до Олімпійських ігор – у 70-ті роки з'являються нові джерела фінансування спорту вищих досягнень.

Спонсорство, ліцензування, реклама, маркетинг. Ці терміни, які зовсім недавно були характерні тільки для мови комерції, в останній час увійшли в словник спортивних менеджерів, тренерів, керівників міжнародного і національного спортивного руху.

Показовою у цьому відношенні є трансформація економічної політики МОК за останні десятиріччя.

Економічна діяльність Міжнародного Олімпійського Комітету
На протязі більш ніж п'ятдесяти років (1896-1948р.р.) питання про фінансування МОК не порушувалось.

До першої світової війни усі члени МОК не тільки самостійно оплачували свої витрати але й вносили щорічний внесок у розмірі 25 швейцарських франків. Значну частину витрат МОК укладали особисті кошти президента МОК П'єра де Кубертена.

В цілому до другої світової війни система фінансування МОК будувалась на одному головному принципі – ніякі організації не повинні діставати прибуток від проведення Ігор.

Після другої світової війни спортивні організації опинилися у складному фінансовому становищі. Організація Олімпійських Ігор 1948р. у Лондоні не вимагала великих фінансових витрат і продаж білетів на змагання ще й надав організаторам Ігор прибуток.

У 1949 році в Олімпійську хартію був введений новий пункт: "усі прибутки, які отримуються в результаті проведення Олімпійських ігор (після відшкодування витрат, пов'язаних з їх організацією і відрахуванням визначеної суми у МОК), передаються у розпорядження НОК країни, де відбувалися Ігри. Ці гроші повинні бути використані для розвитку олімпійського руху і аматорського спорту" Це була пропозиція Е.Брендеджа. Так була зроблена перша спроба фінансування МОК за рахунок Олімпійських ігор.

До 60-х років МОК в основному задовольнявся відрахуваннями від продажу білетів на Олімпійські ігри. Потім бюджет МОК став поповнюватись за рахунок того, що міста, які дістали право на проведення ОІ, почали перераховувати йому по 100 000 швейцарських франків.

Визначальне місце у структурі прибутків МОК належить продажу прав на телетрансляцію олімпійських змагань. МОК та його маркетингова структура використовують інтерес компаній-рекламодавців до концентрації глядацької уваги, укладаючи з ними відповідні комерційні угоди.

А з 60-х років почався продаж прав на трансляцію ОІ. Право на трансляцію VIII зимових ОІ, які проводились у Скво-Веллі (США) було продано американській телекомпанії Сі-Бі-Ес за 50 000 доларів, а Ігор XVII Олімпіади у Римі (1960) – за 60 000 доларів, тоді за змаганнями спостерігали глядачі з 18 країн Європи, а також США, Канади та Японії.

Із збільшенням вартості прав на телетрансляцію ОІ зростали й прибутки МОК. Від оргкомітету ігор XVIII Олімпіади в Токіо (1964) МОК отримав 130 000 доларів і вперше було використано супутниковий зв'язок, а від організаторів IX зимових ОІ у Інсбруку (1964) вже 200 000 доларів.

Сьогодні висвітлення ОІ в Європі забезпечує Європейський віщальний союз, в США – компанії ABC, NBS, CBS.

Основна вимога МОК до телекомпанії – забезпечення максимальної аудиторії. Тому МОК часто йде на поступки компаніям, які можуть виконати цю умову, але не мають достатніх фінансових можливостей.

У 80-х рр. ХХ ст., коли президентом МОК став Хуан-Антоніо Самаранч, МОК починає активний пошук нових джерел фінансування. Серед бізнесменів виникла ідея використовувати олімпійський спорт як «вікно» у ринок товарів і послуг, оскільки ОІ ставали дедалі більшою ареною для мільярдів глядачів. Щоб отримати право використовувати олімпійський спорт з метою просування товарів і послуг, компанії почали заключати контракти з МОК, НОКами, МСФ та НСФ у якості їх спонсорів, постачальників, рекламодавців. Це явище отримало назву «*комерціалізації олімпійського спорту*». Рекламно-спонсорська діяльність і комерційна діяльність (реалізація монет, друкованої продукції) набувають значного поширення.

До 1972 р. МОК поділяв прибутки від продажу прав на трансляцію ОІ тільки з оргкомітетами міст, які проводять ці ОІ. Свою суму МОК ділив з МСФ.

З 1972 року МОК включив у схему розподілу телеприбутків і НОКи. Однак реальна сума, якщо її поділити між усіма НОКами у складі МОК, була надто малою. Тому МОК запропонував цю частину прибутків віддавати у фонд програми «Олімпійська солідарність» (створена у 1971р.)

Для Олімпійських ігор 1988 і 1992 року МОК установив наступні принципи розподілу телеприбутків:

- 20% отримали оргкомітети – на забезпечення оптимальних технічних умов для усіх видів інформації;
- сума, яка залишилася, була поділена між оргкомітетом – 2/3 і МОК–1/3;
- МОК поділив свою частину (після відрахування витрат) між МСФ, НОК і МОК (через програму «Олімпійська солідарність»).

Аналізуючи комерційну політику МОК і МСФ, окремі фахівці вважають, що тільки після ігор ХХІІІ Олімпіади у Лос-Анжелесі (1984) деякі керівники міжнародного спорту зрозуміли, як потрібно її організувати і проводити.

У 1986 році з'явилася міжнародна олімпійська рекламно-спонсорська програма «ТОП». До програми «ТОП» приєдналися МОК, МСФ, ОКОІ, НОКи.

Програма **ТОП-1** (1986-1988р.р.) дала МОКу 103 млн доларів. З яких 40 млн дістав оргкомітет ігор у Сеулі, 25 млн – оргкомітет ігор у Калгарі, 20млн – 154 НОКи всіх країн і 5 млн – МОК.

Сумарний прибуток від 12 спонсорів, які взяли участь у програмі **ТОП-2** склав 170 млн доларів. Оргкомітети ОІ у Альбервілі і Барселоні отримали біля 50% прибутків, МОК –7%, НОКи – біля 40%.

Від реалізації програми **ТОП-3** (ХVІІ зимові ОІ 1994р. У Ліліхаммері та ігри ХХVІ Олімпіади в Атланті) МОК розраховував отримати рекордну суму прибутків – 350млн доларів, з яких 1/3 піде у бюджет Атланти, як міста – організатора ігор, а 2/3 розподіляються між оргкомітетом ОІ у Ліліхаммері, НОКами та МОКом.

Після ОІ 1988р. статок МОК складав 800 млн французьких франків (біля 72 млн доларів) при поточному бюджеті у 80 млн франків.

Після Ігор 1992р. казна МОК збільшилась приблизно на 100млн доларів за рахунок продажу прав на телетрансляцію і програми ТОП.

Реалізована програма випуску ювілейних олімпійських монет, в якій взяли участь країни, які проводили ОІ (Канада, Австралія, Франція, Греція та інші). Кожна з цих країн випустила по одній золотій і по дві срібні монети (до 100-річчя сучасного олімпійського руху). Крім МОК частину прибутків отримали і НОКи.

*У 1983р. в складі МОК сформовано комісію із нових джерел фінансування ОІ. Основне завдання комісії – впорядкувати ділові відносини з компаніями, які хотіли б співпрацювати з олімпійським рухом. Сьогодні управління комерційною діяльністю здійснює **департамент маркетингу МОК.***

На початку 80-х рр. МОК переглянув концепцію взаємодії із спонсорами і уклав контракт із швейцарською компанією ISL (International Sport & Leisure). ISL діє як посередник між МОК та потенційними спонсорами ОІ, укладаючи з ними довгострокові контракти. ISL також має монопольне право на використання олімпійської символіки з комерційною метою.

Спонсорство, ліцензування та маркетинг стали невід’ємними атрибутами процесу комерціалізації.

Спонсорство – система взаємовигідних договірних відносин між спонсором, який є постачальником коштів, ресурсів і послуг, і реципієнтом – стороною, яка їх отримує в особі індивідів, груп, організацій з метою досягнення спонсором певних маркетингових комунікаційних цілей.

Маркетинг - вид людської діяльності, який передбачає виявлення потреб клієнтів, організацію відповідної очікуванню реклами та виробництва з метою максимізації прибутку.

Ліцензування – продаж підприємцям прав на застосування олімпійської символіки у своїх інтересах.

Вигоди співпраці зі спонсорами для учасників олімпійського руху.

- Спонсорська підтримка сприяє збільшенню фінансових ресурсів учасників олімпійського руху.
- Спонсори забезпечують пряму підтримку проведення ОІ та олімпійського руху шляхом надання продукції, послуг, технологій, експертизи та підготовки персоналу.
- Спонсори забезпечують пряму підтримку спортсменів в процесі їх підготовки та участі в Іграх.
- Спонсори забезпечують необхідною продукцією і послугами коментаторів, журналістів, фотокореспондентів та інших представників ЗМІ.

- Активізація фінансової підтримки розширює глядацьку аудиторію ОІ і дає можливість молоді долучитися до олімпійських ідеалів на глобальному та місцевих рівнях.
- Фінансова підтримка сприяє успіху освітніх, екологічних, культурних та молодіжно-орієнтованих програм олімпійського руху.
- Рекламні акції спонсорів сприяють просуванню олімпійських ідеалів, громадянському усвідомленню важливості ОІ і посилюють підтримку атлетів-олімпійців.

Найстаршим спонсором ОІ є компанія KODAK, з 1896р.!

У 1912р. МОК запроваджує 2 ліцензійні програми: продаж прав на виготовлення і розповсюдження фото з ОІ та право на прокат біноклей, продаж гаманців і записників з олімпійською символікою. Цим правом скористалися 11 шведських компаній.

З 1928р. ряди спонсорів ОІ поповнила компанія Coca-Cola.

Збільшення кількості компаній-спонсорів призводило до несанкціонованої комерціалізації, зокрема, «піратського» маркетингу, коли компанія, яка не має офіційних зобов'язань перед представниками олімпійського спорту, намагається створити про себе думку як про ділового партнера. При цьому негідно створений імідж активно впроваджується в свідомість потенційних споживачів за допомогою реклами та інших засобів.

Компанія Reebok постраждала від «піратського» маркетингу в роки підготовки і проведення Ігор XXVI Олімпіади в Атланті (1996 р.) від компаній Puma і Nike, які не мали офіційних прав на використання іміджу олімпійського спорту в комерційних цілях.

З 1985р. МОК розпочав реалізацію нової маркетингової концепції. Її суть полягала у **зменшенні кількості спонсорів ОІ**, причому до співробітництва залучалися виключно **компанії з високим авторитетом**. Спонсорські програми реалізовувалися на двох рівнях: програми вищого рівня та програми національного спонсорства.

Компанія-претендент, щоб стати олімпійським спонсором нижчого рангу, має внести не менше 5млн. доларів. Також їхня продукція не повинна перетинатись з ТОП-спонсорами і декількома десятками офіційних постачальників та перевізників.

Спонсори національних збірних мають право використовувати олімпійську символіку на території своєї країни.

Компанії, які виявили бажання стати спонсорами олімпійського руху, повинні дотримуватися суворих вимог, зокрема, - правил Олімпійської хартії.

Сьогодні не дозволяється розміщення будь-якої форми реклами чи пропаганди на стадіонах та над ними і в інших місцях проведення змагань, які вважаються частиною олімпійських об'єктів. Жоден вид реклами чи пропаганди

комерційного характеру не може використовуватись на людях, спортивній формі, устаткуванні за виключенням ідентифікації (логотипу фірми-виробника) встановленого розміру. При порушенні даних вимог – дискваліфікація.

До співробітництва долучаються лише компанії, які мають значний діловий імідж на світовому ринку, а також можливість надати МОК значний спонсорський внесок.

Долучаючись до програми ТОП, компанія не лише стає офіційним спонсором ОІ, а й **ексклюзивним офіційним спонсором МОК та кожного НОК, що входять до його складу.**

Переваги компаній-учасниць програми ТОП:

- використання на продукції олімпійської символіки, включаючи зображення п'яти кілець;
- згадувати при рекламі приналежність до МОК, НОК чи ОКОІ;
- можливість під час ігор рекламувати чи продавати свою продукцію;
- квота на купівлю квитків на ОІ і виключне право на розміщення і проживання під час ОІ;
- пріоритетне право на розміщення реклами у друкованих ЗМІ та з допомогою аудіовізуальних засобів;
- вільний доступ до архівів МОК та інших документів;
- право створювати сувенірну продукцію.

Якщо для МОК співпраця з компаніями-учасницями програм TOP означає фінансову стабільність, то для самих компаній це можливість підвищення авторитету на світовому ринку. А ще їх права знаходяться під офіційним захистом олімпійського руху.

З 1980-х рр. учасниками програм «ТОП» були 9-12 компаній, в тому числі *Coca-Cola, Kodak, Visa, Panasonic, McDonald's, Samsung Electronics, Xerox, IBM, Philips, Mars, Swatch, Omega, J&J, ACER, Lenovo* та інші.

Компанії-постачальники (*Lufthansa, Mizuno, BMW Group*) здійснюють підтримку МОК:

- надають транспорт для усіх операцій МОК;
- забезпечують фонд «Олімпійська солідарність» 50 міні-автобусами протягом 5 років для реалізації спеціальних програм розвитку спорту;
- забезпечують фінансову підтримку спортивних заходів МОК, пов'язаних з охороною довкілля.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ:

ОКОІ – ліцензування компаній, які виготовляють сувеніри, що стосуються Ігор. Ці компанії оплачують ліцензійний платіж у розмірі від 10 до 15% прибутку від реалізації продукції (зазвичай це товари типу шпильок, футболок, бейсболок, значків);

НОК - ліцензування компаній, що використовують зображення національних олімпійських делегацій, спортсменів і тренерів, які входять до складу Олімпійських команд. Крім того, ліцензуванню підлягають всі товари, що містять Олімпійські символи і талісмани, призначені для продажу у власній країні;

МОК – обмежена міжнародна програма ліцензування в деяких категоріях – для кінофільмів, відеофільмів комп'ютерних ігор (з використанням Олімпійських символів і антуражу Ігор) та деяких інших засобів інформації.

ІНШІ ПРОГРАМИ:

Олімпійська філателістична програма. МОК зберігає за собою право на 5% доходу від реалізації Олімпійських марок.

Олімпійська нумізматична програма. Під егідою МОК в обіг випускаються Олімпійські монети та пам'ятні медалі, які охоче розкуповуються колекціонерами та інвесторами в усьому світі, оскільки вони стійкі до інфляції та мають високу колекційну цінність.

ДЖЕРЕЛА ПРИБУТКІВ МОК ТА ПРОБЛЕМА ЇХ РОЗПОДІЛУ СЕРЕД ОРГАНІЗАЦІЙ, ЩО МАЮТЬ ВІДНОШЕННЯ ДО ОЛІМПІЙСЬКОГО СПОРТУ:

Фонди допомоги маркетингових програм оплачують НОКом витрати, що включають навчання і тренування спортсменів, вартість відрядження Олімпійських команд на Ігри та поточні витрати. Кошти надходять НОКом у вигляді грантів через програму «Олімпійська солідарність» та відрахування від прибутків програм ТОП.

МОК – найбільше джерело доходу для більшості МСФ. Фінансову допомогу МОК надає з метою розвитку спорту і реалізації освітньої діяльності в усьому світі. МОК надає фінансову підтримку МПК (IPC), ВАДА (WADA) і іншим організаціям.

ОКОІ отримує прибутки від МОК для погашення адміністративних та операційних витрат з проведення ОІ – 50% від програми ТОП, 49% від продажу прав на телетрансляції та маркетингової програм.

Фінансування олімпійського спорту у різних країнах

Зараз непросто показати систему фінансування олімпійського спорту, розглядаючи положення справ у цій сфері в різних країнах. Сьогодні абсолютно зрозуміло, що фінансування системи олімпійського спорту повністю з державного бюджету є практично нереальним у зв'язку з економічною ситуацією у світі і зміною підходу до олімпійського спорту взагалі.

У 1992-1993р.р. Національний олімпійський комітет України, Міністерство України у справах молоді і спорту, створені самостійні національні федерації з видів спорту, стикнулися з необхідністю кардинальної перебудови системи олімпійського спорту в країні і пошуку позабюджетних

джерел його фінансування. Істотно, що основна увага була звернена на досвід західних країн, які мають чудові результати у справі пошуку різних джерел фінансування спорту.

Основними напрямками фінансування олімпійського спорту в Україні є: спонсорство; організація спортивних лотерей, виставок, презентацій. І перш за все, треба набувати досвід у цій роботі, тому дуже важливо проаналізувати програми фінансового забезпечення олімпійського спорту у різних країнах. Практично для кожної країни характерним є свій підхід до рішення фінансових проблем у сфері олімпійського спорту. Наприклад, участь у Олімпійських іграх спортсменів Німеччини і Франції фінансуються в основному урядами цих країн, а от НОКи США, Великобританії відправляють своїх спортсменів на ігри за рахунок коштів, що надаються фірмами і приватними особами.

Італійський спорт використовує для свого фінансування прибутки від футбольного тоталізатору і лотерей. Лотереї, як одне з джерел фінансування спорту, використовують спортивні організації й інших країн, у тому числі **Австрія, Греція, Данія, Ірландія, Канада, Португалія, Фінляндія**. За цим шляхом пішов і **НОК України**.

80-ті роки ознаменувались у багатьох країнах Заходу більш широким використанням спорту у рекламних цілях за допомогою телебачення. З'явилися спортивні телеканали (Євроспорт).

Традиційні методи фінансування спорту поступово звільнюють місце системі, при якій гроші на розвиток надходять від бізнесу. Цей шлях обрали спортивні організації Великобританії, Німеччини, Швеції, Бельгії та інші країни. Наприклад, НОК Бельгії створив клуб спонсорів, який нараховує 40 фірм. Щорічний внесок кожної фірми 25 000 доларів, а 16 фірм з 40, ще надають додатково по 200 000 доларів на рік. Спонсори отримали право на рекламу своєї продукції на змаганнях, які проводяться під егідою НОКу Бельгії.

Великобританія

За останні роки у спортивному житті цієї країни зросла роль Міністерства у справах спорту і Спортивної ради. Це пошук нових джерел фінансування англійського спорту, отримання фінансової підтримки з боку приватного сектору економіки.

Фінансування спортивних федерацій. Федерації здійснюють енергійні заходи з самофінансування, зборів коштів через членські внески, проведення лотерей, погоджень зі спонсорами тощо. Певні субсидії надає Спортивна рада. У кожному конкретному випадку розмір субсидії залежить від експертної оцінки потенціальної ефективності програм діяльності федерації, а також від того, в якій мірі ці програми відповідають стратегії Спортивної ради.

Найбільш популярний метод підтримки спорту вищих досягнень місцевою владою – дотації командам і окремим спортсменам, дотації

спортивним організаціям. Більшість федерацій залежать від державного фінансування (воно забезпечує 40% відповідних витрат).

Олімпійський маркетинг і спонсорство. Англійський спорт вищих досягнень, включаючи й олімпійський спорт, фінансується також "фондом допомоги спорту" (САФ), який займається збиранням коштів для допомоги перспективним спортсменам, які беруть участь у ОІ, чемпіонатах Світу, Європи, інших міжнародних змаганнях. Надає дотації, розмір яких визначається індивідуально для кожного спортсмена. САФ організує й проводить спортивні лотереї. Прибуткова частина бюджету САФ формується також за рахунок спонсорів. найпотужнішим олімпійським спонсором САФ є міжнародна страхова компанія "Міне". Її вклад у ОІ 1988 року склав 1,5 млн фунтів стерлінгів.

Система соціального захисту спортсменів. Страхові компанії Великобританії охоче укладають договори з відомими спортсменами (як правило діючими), враховуючи, перш за все, рекламні міркування. Існують наступні види спортивного страхування:

- ✓ страхування на випадок можливого отримання спортсменом тяжких тілесних пошкоджень, які можуть мати смертельний кінець;
- ✓ страхування на випадок втрати кінцівки(ок);
- ✓ страхування на випадок втрати очей (ока);
- ✓ страхування на випадок повної втрати працездатності;
- ✓ страхування на випадок тимчасової втрати працездатності.

Німеччина

У цій країні держава надає підтримку суспільним спортивним організаціям: Німецькому спортивному союзу (ДСТ), а також НОКу у тих випадках, коли програми і заходи, які вони здійснюють, мають загальнодержавне значення.

До таких заходів мають відноситися: будівництво центрів для підготовки спортсменів вищої кваліфікації, їх матеріальна підтримка, яка пов'язана з участю у тренувальних зборах і змаганнях, забезпечення федеральних тренерів тощо.

Державні дотації складають біля 80% річного бюджету ДСБ і біля 60% фінансових коштів, які щорічно надходять у розпорядження НОК цієї країни. З недержавних джерел фінансування спорту вищих досягнень слід зупинитися на діяльності фонду "Допомога німецькому спорту", який відіграє виключно важливу роль у наданні різних видів допомоги елітним спортсменам Німеччини вже на протязі чверті віку (виник у травні 1967 р.). основна мета цього фонду - фінансування спортсменів для підготовки й участі у ОІ, а також здійснення різних програм допомоги спортсменам.

Заяви на допомогу спортсменам подаються федераціями з видів спорту. Розміри й види допомоги залежать від того, який вид спорту представляє

спортсмен, а також від його перспективності. Переважне право в отриманні допомоги мають кандидати в олімпійську збірну, члени національних команд і особливо обдаровані спортсмени в неолімпійських видах спорту.

Статут фонду "Допомога німецькому спорту" передбачає наступні види грошової допомоги спортсменам:

- ✓ додаткові кошти на харчування;
- ✓ оплата транспортних витрат, пов'язаних з участю у тренуваннях і змаганнях;
- ✓ оплата за використання інвентарю та різних видів обслуговування (у тому числі й медичного);
- ✓ страхування життя від нещасних випадків у спорті, і в житті.

Усі спортсмени, які претендують на отримання такої допомоги від фонду, поділені на три категорії: "С" (юніори), "В" (перспективні спортсмени) і "А" (еліта). Розмір допомоги надається у відповідності з цією класифікацією. Основним джерелом поповнення фонду є реалізація спеціальних поштових марок олімпійської серії.

В теперішній час фонд надає допомогу приблизно трьом тисячам спортсменів вищої кваліфікації. З 1967 по 1990 р.р. фонд надав допомогу 14.5 тис. Спортсменів, витратив на це біля 200 млн марок.

Рекламно-комерційна і ліцензійно-спонсорська діяльність спортивних організацій у Німеччині. Спортивні федерації у Німеччині знаходяться у дуже вигідному положенні у зв'язку з тим, що на протязі останніх десятиріч економіка цієї країни розвивається високими темпами і компанії охоче вкладають гроші у спорт (як правило у спорт вищих досягнень). Перш за все з метою реклами як під час змагань, так і реклама через окремих спортсменів, через національні збірні команди.

З 90-х років найбільш перспективною формою реклами є, як вважають фахівці маркетингу, включення назви фірми – спонсора у найменування змагань.

Італія

Управління спортивним бюджетом в країні здійснює НОК Італії (КОНІ). 80% бюджету складають прибутки від футбольного тоталізатору "Тотокальчо".

У 1989 р. прибутки КОНІ від "Тотокальчо" і від спортивної лотереї "Еналотто" склали більше 931,5 млрд лір (приблизно 745 млн доларів). Із даної суми федерація футболу Італії отримала 152 млрд лір, а всі інші спортивні федерації країни – 221 млрд лір.

Бюджет більшості національних спортивних федерацій Італії (за виключенням футбольної) на 90% складається з коштів, які надає їм КОНІ. При розподіленні коштів між федераціями головним критерієм є численність

кожної з них, а також результати, які демонструють спортсмени даного виду спорту, особливо на міжнародних змаганнях.

Самим солідним бюджетом володіє федерація футболу, тим більше, що футбол дає КОНІ основну частину прибутку. Слід визначити, що "футбольний бізнес" є найкрупнішою галуззю національної економіки Італії. Доля уряду Італії у прибутках від футбольного тоталізатору "Тотокальчо" складає 26,8%. Важливими джерелами фінансування КОНІ є прибутки від реклами, телебачення і спонсорів. Говорячи про спонсорство, слід підкреслити, що італійські компанії вважають спорт дуже вигідною сферою вкладання рекламного капіталу. Вони витрачають на рекламу і спонсорство у спорті 740 млн доларів на рік.

Спонсори в Італії особливо "симпатизують" таким видам спорту, як автотоспорт, футбол, велоспорт, баскетбол, волейбол. Більше всього спонсори допомагають автотоспорту.

З усіх НОКів західноєвропейських країн КОНІ має найбільш стійке, фінансове положення, тому що має власне джерело фінансування – футбольний тоталізатор "Тотокальчо".

Канада

При розгляді фінансування спорту вищих досягнень у Канаді, слід підкреслити, що державні субсидії на підготовку елітних спортсменів за останні роки постійно зростають. У 1975-1976 р.р. уряд виділив спорту вищих досягнень 17 млн доларів. У 1979-1980 р.р. – 35 млн, у 1980-1986 р.р. – 50 млн, у 1990 р. ця цифра наблизилась до 100 млн доларів, подібна тенденція зберігається і досі.

Така фінансова допомога була спрямована на проведення крупних змагань, утримання тренувальних центрів, будівництво спортивних споруд, підготовку спортсменів високої кваліфікації, включаючи їх матеріальне стимулювання, а також на утримання спортивних організацій.

Фінансування національних спортивних федерацій. В період олімпійського циклу суми дотації спортивним федераціям з боку НОК Канади (КОА) визначаються, враховуючи результати, отримані представниками даного виду спорту на попередніх Олімпійських Іграх.

Програми допомоги спортсменам. Усі спортсмени розподілені на три категорії – "А", "В", "С". До категорії "А" включені спортсмени, які входять у вісімку найсильніших у світі – вони дістають щомісячно 650 доларів; в категорію "В" – з 9 по 16 місце, вони отримують щомісячно по 550 доларів; "С" – члени національних збірних команд Канади – в світовому списку нижче 16-го місця – щомісячно отримують по 450 доларів.

В кінці 1987 р. в Канаді було прийнято рішення про виплату стипендій канадським спортсменам і тренерам. Студент коледжу – член збірної команди

Канади – 1000 доларів, університету – 2000 доларів. Стипендія тренеру – 8000 доларів. Число стипендій тренерам обмежена – 10 на рік.

Маркетинг і спонсорство. Перевагу мають спортивні федерації, які у свій час склали спонсорські угоди. Фірми – спонсори у 1991 році додатково надали допомогу гірськолижникам – 4 млн доларів. Серед спонсорів – найкрупніші пивоварні компанії Канади "Карлінг О'Кіф" та "Лабант". Щорічні внески компанії "Лабант" Канадському студентському спортивному союзу складають 100 тис. Доларів. Ця кампанія – головний спонсор олімпійської збірної Канади з хокею, а також окремих її гравців, допомагає ця кампанія і вищій канадській баскетбольній лізі.

З 1988 р. "Лабант" реалізує "батьківську програму", мета якої – різнобічна допомога батькам спортсменів – олімпійців. Така програма – перша в світі.

Економічні програми організації і проведення олімпійських ігор

Проведення сучасних ОІ обумовлює вирішення великої кількості питань, які вимагають не тільки складної багаторічної організаційної роботи, але і значних матеріальних витрат.

Витрати на підготовку і проведення ігор Олімпіад і зимових ОІ залежать від ряду факторів. Основні з них – наявність відповідаючих сучасним вимогам спортивних споруд, умов для розміщення учасників ігор і забезпечення їх усім необхідним (харчуванням, транспортом, різними видами обслуговування). Ось чому, коли столицями ОІ стають ті міста, в яких необхідні умови є, то можна обійтися відносно невеликими витратами. Наприклад, витрати на підготовку і проведення ігор ХХІІІ Олімпіади у Лос-Анжелесі (1984) були відносно невеликими – 469 млн доларів (реконструкція старих спортивних споруд, олімпійське селище – студентські гуртожитки тощо).

У той же час підготовка і проведення інших ОІ вимагала значних матеріальних витрат. Наприклад. При підготовці і проведенні ігор ХУІІІ Олімпіади у Токіо (1964 р.) було витрачено біля 3 млрд доларів, ігри ХХ Олімпіади у Мюнхені (1972 р.) коштували 2 млрд марок, ігри ХХІ Олімпіади у Монреалі (1976 р.) – 1,4 млрд доларів, ігри ХХІІ Олімпіади у Сеулі (1988 р.) – 2,5 млрд доларів.

Такі великі коливання у вартості підготовки і проведення ОІ обумовлені тим, що у витратах враховуються не тільки безпосередні витрати, які пов'язані з організацією самих ігор, але і витрати на покращення інфраструктури міст, будівництво і реконструкцію спортивних споруд.

Наприклад, у Мюнхені 527 млн марок були спрямовані на організаційні витрати, 25 млн – на підготовку і проведення парусної регати у Кілі, а 1,35 млрд марок – створення матеріально-технічної бази Ігор і міста Мюнхена.

У Сеулі біля 1,7 млрд доларів було витрачено на будівництво олімпійського селища, розширення сеульського метрополітену, телецентру, будівництво доріг тощо.

Сьогодні всі розуміють, що Ігри – це не тільки організація змагань, але і розвиток інфраструктури міста на десятки років вперед. Тому весь час збільшується число міст – кандидатів на проведення ОІ.

Великий вплив на суму витрат чинить і політична ситуація, яка склалася в країні, місту, якому надається право стати столицею ОІ. Значні витрати Токіо і Сеулу у значній мірі були обумовлені тим, що і в першому і в другому випадках держави вирішили не жалкувати коштів на ОІ і максимально використали їх для підвищення авторитету своєї країни на міжнародній арені, виводу її з часткової політичної і економічної ізоляції.

Треба зазначити, що за всю історію ОІ тільки троє Ігор надали прибуток – у Лондоні (1948), Лос-Анжелесі (1984) і Сеулі (1988 р.). починаючи з 1984 р. прибуток почали приносити й зимові ОІ.

Ігри ХІУ Олімпіади у Лондоні – перші після закінчення другої світової війни – були проведені на скромному організаційному і матеріально-технічному рівні і в силу цього принесли невеликі прибутки.

Ігри наступних олімпіад, як і зимові ОІ зазнали збитків для міст-організаторів.

Ситуація змінилась у зв'язку з проведенням ОІ у Лос-Анжелесі, коли виникла ідея приватного оргкомітету цих ОІ. У березні 1979 р. – за 1951 день до відкриття ігор – приватний оргкомітет Лос-Анжелесу не мав жодного цента на своєму рахунку і ніяких уявлень про ОІ і вимоги МОК.

Голова оргкомітету цих Ігор П. Юбберрот згадує, що з перших днів підготовки до ОІ в основі своєї діяльності ЛАООК була єдина мета: провести найдешевші за останні 25 років Ігри і здобути максимально можливий прибуток.

Економічна програма Ігор ХХІІІ Олімпіади стала чудовою школою олімпійського маркетингу і спонсорства для фахівців різних країн. Кількість фірм-спонсорів було обмежено 30. До складу спонсорів були включені тільки ті фірми, які гарантували субсидії не менше 4 млн доларів. А фірм-офіційних постачальників цих Ігор було 50. Цілеспрямована робота ЛАООК зі спонсорами дозволила отримати 140 млн доларів.

За даними журналу "Спорт илюстредет" прибутки ЛАООК склали 619 млн доларів, в тому числі від продажу прав на телетрансляцію Ігор – 239 млн, білетів на змагання – 151 млн, товарів з олімпійською символікою – 121 млн, олімпійських монет – 28 млн, а від нарахування банківських процентів на капітал – 80 млн доларів. Витрати на проведення ХХІІІ ОІ склали 469 млн доларів. Оргкомітет отримав прибуток 150 млн доларів, у 10 разів більше запланованих.

Аналіз економічних програм ОІ у Лос-Анжелесі і ігор наступних олімпіад, а також зимових ОІ останнього десятиріччя свідчить про те, що основними джерелами прибутків оргкомітетів є:

- проведення лотерей;
- продаж прав на телетрансляцію ОІ;
- виготовлення і реалізація олімпійських монет, пам'ятних медалей і поштових марок;
- прибутки від ліцензійної і видавницької діяльності;
- продаж білетів;
- спонсорські послуги;
- розміщення у готелях;
- оплата сервісу тощо.

Досвід ХХІІІ ОІ у Лос-Анжелесі (1984 р.) дістав розвиток у Сеулі (1988) при підготовці і проведенні Ігор ХХІV. Загальний прибуток оргкомітету в Сеулі склав 1 млрд 342,9 млн доларів. Витрати оргкомітету – 847,7 млн доларів. Чистий прибуток – 495,2 млн доларів.

Бюджет Ігор ХХV Олімпіади у Барселоні передбачав прибуткову частину у розмірі 1,073 млрд доларів, витрати – 1.069 млрд, тобто витрати були компенсовані.

Не має сумнівів в успішності економічної програми Ігор Олімпіади 1996 року в Атланті – витрати бюджету у 1,58 млрд доларів були компенсовані.

Підготовка і проведення ОІ вимагає реалізації комплексу економічних заходів: витрати на створення спортивної та соціальної інфраструктури та поточні витрати, пов'язані з проведенням ОІ. Перший вид витрат забезпечується у більшій мірі державою та спонсорами, другий – ОКОІ.

З метою залучення засобів приватних компаній та фізичних осіб ОКОІ розробляють програми, у яких представлені напрями діяльності:

- залучення національних спонсорів;
- реалізація квитків на змагання;
- ліцензування, що реалізується під керівництвом МОК;
- випуск олімпійських монет та олімпійських поштових марок.

І ще одна суттєва деталь: аналіз економічних програм сучасних ОІ робить зрозумілим, чому вони ніколи не проводились на африканському континенті і чому перспективи отримання прав на проведення Ігор мають міста розвинених в економічному відношенні країн.